

เลี้ยงปลาด้วยแพลงก์ตอนแบบพอเพียง
โดย ชวัญชัย รักษาพันธ์
งานตลาดนัดเศรษฐกิจพอเพียง “ข้าวใหม่ ปลาใหม่” วันที่ 6 พฤศจิกายน 2559

อาจารย์ชวัญชัย รักษาพันธ์ (ลุงชวัญ) ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง จ.ฉะเชิงเทรา จบการศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาปฐพีวิทยา จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเกษตรแทบทุกรูปแบบทั้งยังเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นพัฒนาและเผยแพร่ องค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ให้กับผู้สนใจทั่วไปทั้งภาครัฐ เอกชนและบุคคลทั่วไป อะไรที่ทำแบบพอเพียงได้ลุงชวัญพร้อมลงมือทำทันที และพร้อมเรียนรู้จากการลงมือทำ อะไรที่จะประหยัดได้ก็ไม่ซื้อ การเริ่มต้นลงมือทำกิจกรรมทางการเกษตร ควรเริ่มต้นจากการตั้งคำถาม การวางแผน และรู้จักสิ่งที่กำลังจะลงมือทำ เช่น การจะลงมือเลี้ยงปลา เราเดินเข้าไปในตลาดเพื่อศึกษาว่าปลาเอามาทำอะไรได้บ้างนอกจาก ต้ม ทอด ย่าง แปรรูปอื่น ๆ สามารถทำน้ำหมักได้ไหม สามารถทำอาหารปลาได้ไหม และการลงมือทำเราต้องเรียนรู้การหาตลาดการวางแผนการจำหน่าย และการลงมือเลี้ยงอะไรอย่าผลิผลาม สำหรับการเลี้ยงปลาด้วยแพลงก์ตอนต้องเป็นการเลี้ยงปลาน้ำจืด เช่น ปลานิล

1. กฎการเลี้ยงปลาของลุงชวัญ

- 1) บ่อปลาต้องสะอาด ปราศจากปลากินเนื้อทุกชนิด กรณีบ่อเก่าและมีปลาชนิดอื่นอาศัยอยู่ เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ หากปล่อยลูกปลานิลลงไปทำให้ปลากินเนื้อกินลูกปลานิลเสียหายหมด ดังนั้น การจะเลี้ยงปลาในบ่อ จำเป็นต้องสูบน้ำออกให้หมด ตากบ่อให้แห้ง เพื่อไม่ให้ปลาในบ่อมีอยู่ในพื้นที่ หรือหากสูบน้ำออกหมดแล้วและยังมีปลาในบ่อชอนอยู่ให้นำน้ำเข้าไปให้มันน้ำสูงประมาณหนึ่งฝ่ามือ จากนั้นนำน้ำหมักชีวภาพใส่ลงไปในบ่อ และเร่งให้ปลาฟักไข่ออกมาเป็นตัว และปล่อยไว้ 15 วัน ให้สูบน้ำออกจากสระและเอาปลาออกอีกรอบหนึ่ง
- 2) การเลี้ยงปลาในบ่อขนาด 1 ไร่ ต้องมีจำนวนปลาไม่เกิน 5 พันตัว
- 3) การเลี้ยงปลาน้ำจืดในบ่อเลี้ยงต้องเป็นสีเขียวเสมอ (สีเขียวคือแพลงก์ตอนที่จะเป็นอาหารปลา)
- 4) น้ำในบ่อปลาต้องมีค่าความเป็นกรดเป็นด่างของน้ำอยู่ที่ PH 8 เสมอ
- 5) การให้อาหารแต่ละช่วงมีความแตกต่างกัน เมื่อปลาอายุมากกว่า 5 เดือนไปแล้วต้องเปลี่ยนอาหารเป็นพืชสดหรือตากแห้ง เช่น ผักกะเฉดแห้ง มันสำปะหลังเส้นตากแห้ง
- 6) ตั้งเป้าหมายคือ การเลี้ยงปลาต้องได้ขนาด 3 ตัว/1 กิโลกรัม ในระยะเวลา 7 เดือน เพราะปลาจะมีขนาดกำลังดี เป็นที่ต้องการของตลาด

2. การเตรียมความพร้อมก่อนการเลี้ยงปลา

- 1) การเตรียมบ่อปลา บ่อปลาที่เป็นบ่อดิน ควรเป็นดินเหนียวหรือดินอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ดินทราย ดินลูกรัง เพราะว่าดินทรายปนลูกรังเป็นดินที่ไม่ชุ่มน้ำ พิจารณาด้วยว่าบ่อปลานั้นเก็บน้ำอยู่ไหมและอยู่ใกล้แหล่งน้ำหรือไม่

การทำบ่อปลาควรขุดให้มีความลึกประมาณ 1 เมตร กว้าง 40 เมตร ยาว 40 เมตร ระดับน้ำไม่ต่ำกว่า 50 เซนติเมตร หากต้องการทดสอบว่าบ่อที่ขุดนั้นกักเก็บน้ำได้หรือไม่ สามารถทำได้โดยการนำน้ำเข้าไป นำไม้ไปปักแล้วขีดเส้นไว้ ชั่งน้ำไว้เมื่อครบ 7 วันไปสังเกตดูว่าน้ำลดลงมากน้อยเพียงใด ถ้าน้ำลดลงประมาณหนึ่งฝ่ามือถือว่าเป็นบ่อที่ใช้ได้ แต่ถ้าหากน้ำลดลงไปประมาณ 1 ฟุต (30 เซนติเมตร) ถือว่าเป็นบ่อที่ใช้ไม่ได้เพราะเก็บน้ำไม่อยู่

ถ้าหากบ่อเป็นดินนาถือว่าเป็นบ่อที่ใช้ได้และใช้เฉพาะบริเวณผิว ๆ เท่านั้น หากใช้แม้ใครขุดไม่สามารถใช้ได้ เพราะข้างล่างนาดินเป็นกรด ให้ใช้วิธีดันจากฝั่งหนึ่งไปอีกฝั่งหนึ่ง ทั้งสี่ด้าน ดันออกไปเป็นคันดินและต้องวัดระดับด้วย ข้อดีก็คือ ถ้าหากปลาราคาตกก็เปลี่ยนมาทำนาต่อได้ บ่อไม่ต้องใส่เพราะขี้ปลาเป็นปุ๋ยให้ข้าวและถือเป็นการปรับปรุงดินไปด้วย

เลี้ยงในบ่อซีเมนต์โดยตรงไม่ได้เพราะบ่อซีเมนต์จะทำให้ น้ำเป็นด่างมากเกินไปและด่างจะกัดตัวปลา ทำให้ปลาไม่โต ดังนั้นต้องหาสีบ่อปลาก่อนหรือเอาพลาสติกปูจึงจะเลี้ยงได้

2) เตรียมน้ำเตรียมดิน

น้ำสำหรับการเลี้ยงปลา ด้วยปลาไม่ชอบน้ำฝนแต่ปลารักที่สุดคือน้ำคลอง เพราะน้ำฝนเป็นน้ำอ่อน ในขณะที่ปลาชอบน้ำกระด้างที่มีค่า PH 7-8 การทำน้ำฝนให้เป็นน้ำกระด้างต้องกักเก็บไว้ในคลอง 10 วัน แร่ธาตุต่างๆ ในดินจะช่วยปรับให้เป็นน้ำกระด้าง ดังนั้นเวลาฝนตกน้ำฝนจะลอยอยู่ด้านบน เพราะฉะนั้นจะต้องสูบน้ำบริเวณผิวออก เพื่อน้ำที่เลี้ยงปลาไม่เป็นน้ำอ่อน (น้ำอ่อนคือน้ำที่ค่า PH ต่ำกว่า 7) น้ำที่ดีในการเลี้ยงปลาต้องน้ำเขียว (น้ำเขียวคือแพลงก์ตอน)

ดินในบ่อและปากบ่อ ก่อนจะนำน้ำเข้าต้องตรวจดินก่อนว่าระดับความเป็นด่างเหมาะสมแล้วหรือยัง วิธีปรับน้ำและดินให้ได้ PH ที่ต้องการ คือเอาปูนขาวหรือขี้เถ้าจากถ่านประมาณ 10 กิโลกรัม ละลายน้ำและเทลงไปในบ่อ จากนั้นนำดินปากบ่อมาตรวจใหม่ โดยการตากดินให้แห้งก่อนจึงตรวจ โดยให้มีค่า PH 7-8

3) เตรียมอาหารสำหรับปลา การจะเลี้ยงปลาแบบพอเพียงนั้นต้องเตรียมอาหารไว้ก่อนเพราะเป็นการลดต้นทุน อีกทั้งพืชที่ปลูกไว้ยังสามารถนำมาประกอบอาหารและขายเพื่อเป็นรายได้เสริมอีกด้วย

- การปลูกมันสำปะหลังไว้รอบบ่อ ปลูกต้นแค ถั่วแระ ต้นมะรุมไว้ข้างบ่อดูทิศทางลมเล็กน้อย เพราะใบแก่เมื่อร่วงลงในบ่อจะเป็นอาหารให้ปลาได้
- การทำน้ำเขียวหรือการสร้างแพลงก์ตอนอาหารให้ปลา โดยการใส่มูลสัตว์แห้ง 800 กิโลกรัม น้ำหมักชีวภาพ 400 ลิตร ผสมรวมกันแล้วนำไปเทลงในบ่อปลา หว่านให้ทั่วบ่อปลาแล้วปล่อยทิ้งไว้ ภายใน 7 วัน น้ำจะเป็นสีเขียว เพราะในน้ำจะมีเชื้อคลอเรลล่าอยู่แล้ว แต่จะอย่างไรที่จะให้อาหารและกระตุ้นมันขึ้นมา เมื่อทำน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้วหลังจากนั้น 5 วัน จึงสามารถปล่อยลูกปลาลงไปได้

วิธีดูว่าน้ำเขียวเพียงพอสำหรับการเลี้ยงปลาหรือไม่ ให้ใช้มือจุ่มลงไปบ่อลึกประมาณ 25 เซนติเมตรหากมองไม่เห็นฝ่ามือแสดงว่าน้ำพร้อมที่จะเลี้ยงปลาได้แล้ว

หมายเหตุ ความเขียวของน้ำอาจลดลงได้ตามสภาพแวดล้อมต้องเพิ่มอาหารให้เชื้อ
คลอเรลล่าโดยการเติมวัสดุที่กล่าวไว้ลงไป แต่ใช้อัตราส่วนหารด้วย 5

- แบ่งพื้นที่ไว้บางส่วนในบ่อปลา โดยการเอามุ้งเขียวกั้นสำหรับปลูกผักกะเฉดไว้เป็นอาหารปลา
ในช่วงที่ปลาอายุ 6 -7 เดือน

3. ระยะเวลาการให้อาหาร

- การปล่อยปลาตลอด 5 เดือน ให้กินแพลงก์ตอนที่อยู่ในน้ำเขียวอย่างเดียว ไม่ต้องใช้โปรตีนเสริมอย่างอื่น
เพราะปริมาณโปรตีนที่ในแพลงก์ตอนเพียงพอแล้ว
- เมื่อเลี้ยงปลาได้เดือนที่ 6 และ 7 ให้ใช้ฟิซเสริมเพื่อเพิ่มคาร์โบไฮเดรต โดยใช้ผักกะเฉดสับตากแดดให้แห้ง
จากนั้นชุบน้ำให้ปลากิน หรือใช้มันเส้น โดยการนำมันสำปะหลังมาสับตากแดดให้แห้งก่อนนำมาเลี้ยงปลา
โดยให้นำไปแช่น้ำไว้ 2 คืน อัตราส่วนการให้อาหาร 5 กิโลกรัม/วัน เช้า 2.5 เย็น 2.5 กิโลกรัม/วัน
- 2-3 วัน ก่อนจับปลา ให้ปลากินมะพร้าวขูดจะทำให้ปลาตัวโตขึ้น

4. ประโยชน์ของการเลี้ยงแบบพอเพียง

- ประหยัดค่าใช้จ่ายเพราะใช้วัตถุดิบที่สามารถทำได้เอง
- เพิ่มรายรับเพราะช่วยลดค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารปลา
- ปลอดภัยเพราะใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติ
- เข้าใจในระบบนิเวศของธรรมชาติมากขึ้นสามารถนำไปปรับใช้และต่อยอดในเรื่องอื่นได้